

ZVONÍ!

číslo 2

Časopis o inkluzivním vzdělávání...

...určený pro pedagogy, rodiče a pro všechny, kterým není jedno, jak učíme naše děti.

Ilona Labuťová
vypráví o tom, jak
porozumět dětem,
které vyrůstají v od-
lišném prostředí.

6

Rodiče by měli být
partnery, kteří se na
životu školky aktivně
podílejí. Bohužel tomu
tak často není.

Příběh z nízkoprahové-
ho klubu v Matiční ulici,
kam před třemi lety
přišla malá holčička.
Říkejme jí třeba Eliška.

8

10

16

Jak pracují školy
s dětmi, které neumějí
česky? O svých zkuše-
nostech vypráví Nancy
Engelen z Holandska.

Představujeme vám
norskou vzdělávací
metodu Grunnlaget,
která je založena na
pojmovém vyučování.

Jsou Babička a Pso-
hlavci těmi správný-
mi knihami, které
v dětech vzbudí
zájem o literaturu?

12

20

obsah

Školky s rodiči spolupracovat chtějí. Ale nevědí, jak na to... . . . 6

Učitelé často neberou rodiče jako partnery, ale jako kritiky jejich práce.

Proč by si kuň nemohl popovídat s růží? 8

Rozhovor s Ilonou Labuťovou o kurzech rozvoje prosociálních dovedností.

Příběh z Matiční ulice aneb něco málo o Elišce... 10

O tom, že trocha trpělivosti dokáže zbourat i ty nejvyšší zdi.

Čtení pro radost rovná se lepší výsledky v matematice 12

Víme, co baví číst naše děti? A zajímá nás to vůbec?

Proč by bylo dobré omezit ve škole literární dějepis? 14

Blog Tomáše Feřteka o tom, jakým způsobem učíme děti literaturu.

Čekala bych zájem o jinou kulturu a větší otevřenost 16

Nancy Engelen z Holandska vypráví o svých zkušenostech s českými školami.

Co podle třídní učitelky Ferko ani ostatní Romové neumějí 18

Lucie Vaškeová začala doučovat romského chlapce. Jaké jsou její první dojmy?

V mateřských školách pomáhá i kouzelný kufřík 20

Metoda Grunnlaget podporuje myšlení, které pozitivně ovlivňuje schopnost učit se.

editorial

Vážení přátelé,

dovolte mi prosím, abych vás přivítal u druhého čísla časopisu Zvoní, který vychází jako součást projektu „Pojďte do školky!“. Tento projekt spojuje devět neziskových organizací, které bojují za rovné podmínky ve vzdělávání. Jejich společným cílem je rozvířit tolik potřebnou debatu o kvalitě českého vzdělávacího systému, který bohužel stále není schopen adekvátně podpořit děti, které to, z jakéhokoliv důvodu, potřebují. Jde například o děti cizinců, které v českých školách narážejí na zbytečné jazykové bariéry. Týká se to i dětí, které přišly na svět s nějakým zdravotním či mentálním handicapem a které stále končí odsunuty někde v koutě, mimo kolektiv ostatních. A v neposlední řadě se jedná o děti, které se narodily nevzdělaným rodičům, kteří jim nejsou schopni pomoci s učením. Těm všem neumějí naše školy pomoci. To chceme změnit!

Příští číslo časopisu ZVONÍ vyjde v červnu a v elektronické podobě si jej můžete objednat na martin.kovalcik@clovekvtsni.cz. Přeji příjemné čtení.

Martin Kovalčík

JULIANA GARDOŠOVÁ, ředitelka MŠ Beruška ve Frýdku Místku.

Foto: Martin Kovalčík

ROZHOVOR Žádné dítě si nezaslouží mít špatného učitele

V MŠ Beruška si děti volí nejen to, čemu se budou věnovat, ale i tempo, jakým to budou dělat.

Do Mateřské školky Beruška ve Frýdku Místku chodí 180 dětí. Rodiče do ní vozí své ratolesti i z okolních měst, jedna rodina se sem dokonce kvůli Berušce přestěhovala. Školka totiž patří v mnoha ohledech k unikátům. Děti, které do ní chodí, si nevybírá, své služby nabízí všem, pro které se v ní najde místo. Na chodbách tak potkáte české děti společně s romskými či vietnamskými, děti zdravé i se zdravotním či jiným handicapem, děti z dobře situovaných rodin, i ty, které se narodily v daleko skromnějších podmínkách.

Beruška je místem, kde pojem inkluze dostává lidský rozměr. Děti tu jsou vedeny k samostatnosti, mají větší prostor pro svoje rozhodování. Rodiče jsou vnímáni jako partneři a součást života školky. A učitelé? „Z počátku to bylo složitější, ale nyní jsme sehraným týmem. Dnes se od nás odchází už jen ze dvou důvodů – do důchodu, nebo na mateřskou,“ směje se ředitelka Juliana Gardošová.

Zkuste nám prosím ve stručnosti popsat principy vaší práce...

Naše práce vychází z výchovně vzdělávacího programu „Začít spolu“, který stojí na

čtyřech hlavních principech. Prvním z nich je podnětné prostředí, které se promítá do strukturované úpravy pracovních koutků – říkáme jim „Centra aktivit“. Děti zde na různých typech činností procvičují své dovednosti a učí se novým věcem.

Musíme si uvědomit, že rodiče nám svěřují to nejvzácnější, co mají – své děti.

Vycházíme z toho, že každé dítě může být v něčem dobré a úspěšné, jestli mu pro to vytvoříme vhodné podmínky. Mezi ně patří psychicky i fyzicky bezpečné prostředí a pozitivní podpora dětí. Jestliže dítěti řekneme, že to, co udělalo, nebo postavilo, se nám nelíbí, že Honzík od sousedů to už umí mnohem lépe, pak dítě můžeme na dlouho od různých činností odradit a znechutit. A naším cílem je přece pravý opak.

Druhým principem je tématické plánování. Úkolem učitelky je připravit do cen-

ter aktivit širokou nabídku činností, které mají základ ve společném tématu, např. ovoce a zelenina. Učí se zde nejen to, jak vypadá banán nebo česnek, ale především to, jak mezi sebou komunikovat, řešit problémy, vzájemně si pomáhat, rozvíjet fantazii. Tyto aktivity v sobě zahrnují výtvarné, hudební, badatelské činnosti, práci v dílně nebo opravdové kuchyňce. Dítě si samo volí, čemu se bude věnovat. Pokud si chce déle stavět kostky, staví si kostky, chce-li si malovat, maluje si. My jim k tomu dáme dostatečný prostor a čas. Děti si však sami volí nejen činnost, ale i tempo práce. Chceme, aby tu každý našel své místo, prostředí, ve kterém se „najde“.

Dalším, třetím, principem je individuální přístup. Děti jsou vedeny k maximální samostatnosti a zodpovědnosti, což učitelkám dává prostor pro to, aby mohly děti pozorovat, vést si poznámky, které později zapíše do „Záznamu o vývojových pokrocích“. Učitelka si o svých svěřencích vede přesné záznamy, ze kterých je jasné patrné, jakých pokroků dosahují a v čem potřebují podpořit. Tato data pak slouží k vypracování dlouhodobých individuálních plánů, >

V CENTRECH AKTIVIT se děti učí vzájemné spolupráci

Foto: Archiv MŠ Beruška

kteří nám pomáhají při plánování jednotlivých činností pro děti. Dětem do činností učitelky zasahují co nejméně, více je povzbuzují, oceňují a podávají zpětnou vazbu.

Posledním důležitým principem je úzká spolupráce s rodiči. Vše začíná již při přijetí dítěte do školky, kdy s nimi probíráme, jaké mají představy o tom, co se jejich dítě má ve školce učit. A v takto úzkém kontaktu pokračujeme po celou dobu. Musíme si uvědomit, že rodiče nám svěřují to nejceněnější, co mají – své děti. Děti jsou čisté, přijímající a otevřené. To mě asi nejvíce baví. Děti jsou prostě bezprostřední, vidí i to, co my dospělí už nevidíme. Někdy musejí unést víc než někteří dospělí. Bolí mne a pobuřuje, když vidím, jak dokážou dospělí ublížit dětem (někdy stačí slovo), a to jen proto, že jsou menší a neumějí se bránit. Přesto nás dospělí bezpodminečně milují a přejí si totéž. Musíme si uvědomit, že období do šesti let je pro jejich budoucnost rozhodující, děti získávají životní zkušenosti a vytvářejí si hodnoty, které přetrvávají do dalšího života.

Jak jste tyto principy zaváděla do praxe? Předpokládám, že především zpočátku to nebylo vůbec nic snadného...

Když jsem nastoupila do Frýdku Místku, zdědila jsem školkou, která byla okrajová, vyloučená, s nedobrou pověstí. A v ní paní učitelky, které byly svojí prací znavené a o žádnou změnu nestály. Jenže já byla tenkrát pořádně tvrdohlavá a rozhodla se, že změna je nezbytná. Některé učitelky se mi o správnosti nastoleného směru podařilo přesvědčit, některým jsem zajistila

výměnu jinam a dvě paní učitelky jsem musela propustit. Děti potřebují samostatné a sebevědomé pedagogy, ne někoho frustrovaného, kdo svou práci nedělá s radostí.

Změna může být ovšem úspěšná, jen tehdy, když máte dobrý tým. A ten já mám. Hned od začátku jsem začala hledat lidi, kteří sdílejí moji vizi. A myslím, že to není nic složitého. Jde prostě jen o to, aby

Děti jsou prostě bezprostřední, vidí i to, co my dospělí už nevidíme.

člověk tuhle práci chtěl dělat, a aby mu záleželo na všech dětech, o které se stará. Možná to zní krutě, ale ředitelka se na některé věci prostě nesmí ohlížet. Často slychávám argumenty typu: ale vždyť ona tady tahle paní učitelka pracuje dvacet let, tu přeci nemůžeme jen tak vyhodit. Můžete a dokonce musíte – v případě, že s dětmi nepracuje dobře. Protože tady přeci nejde o učitele, ale o děti. A žádné dítě si nezaslouží mít špatného učitele.

A mimochodem - když mluvím o týmu, tak myslím nejen učitelský sbor, ale i ostatní personál. Jsem šťastná, že dnes máme ve školce skvělé paní uklízečky a v kuchyni pracují paní kuchařky, které nemají s ničím problém. Jsme prostě jedna škola. Každý

ví, co má dělat, má své kompetence, své povinnosti. Vše jsme si na začátku vyjasnili a od té doby to klapě.

Jak se svým týmem pracujete? Děláte pro své lidi speciální setkání, kde si vše vyřikáváte, nebo je tento způsob práce již zakotven v samotném klimatu školky?

Nic speciálního neděláme. Na co ale dbáme velmi, jsou korektní vztahy, slušné jednání, vzájemná úcta a respekt. Personál se neustále vzdělává, před časem se např. všichni zúčastnili velmi kvalitního dvoudenního kurzu zaměřeného na emoční a sociální rozvoj. Nepřijde mi, že bychom dělali něco speciálního, spíš je to o každodenní komunikaci.

Jak reagovali rodiče na zvýšenou poptávku po jejich aktivitě? Přeci jen to není úplně běžné.

Z počátku to bylo složitější, ze strany rodičů byla cítit jistá nedůvěra. Ale to je přirozené, přišli jsme s něčím novým a nezvyklým. Navíc jde o jejich děti, takže jistá míra obezřetnosti je ze strany rodičů přirozená. My se je snažíme co nejdříve přesvědčit, že tu bude jejich dítě spokojené a v bezpečí. Ve chvíli, kdy se nám to podaří, obavy se rozplynou a rodiče se otevrou. Nedávno mě dojala jedna maminka, která mi při odchodu svého dítěte do školy na rozloučenou řekla: „Víte, že on ani jednou za ty tři roky ráno neřekl: Mami, já do školky nechci. A já se mu nedivím. Vždyť jsem tu za tu dobu neviděla jedinou učitelku, která by se neusmívala, která by nebyla vlídná“. To je asi to nejlepší vysvědčení, které můžeme dostat.

DĚTI si zde samy volí, čemu se budou věnovat, i tempo své práce.

Foto: Archiv MŠ Beruška

O tom, jak nás lidé vnímají, svědčí i další fakt. Rodiče nám své děti vozí i z okolních měst, dokonce jsme zde měli holčičku, jejíž rodina se za námi přestěhovala až z Ostravy. Holčička měla velké problémy se sluchem a její rodiče ji nechtěli separovat od zdravých dětí. Pamatuji si, jak její ošetřující pan primář pochyboval o tom, že se jí u nás bude dařit. Její přežazení k nám dokonce pokládal za neodpovědnost. No a vidíte, za čtyři roky se nám sám přišel omluvit. Naše holčička uměla výborně mluvit a měla zdravé sebevědomí. Na rozdíl od ostatních dětí, o které pečoval, a které za tu dobu chodily do speciálních zařízení.

Školky většinou cítí potřebu s rodiči komunikovat, ale vypadá to, že nevědí, jak na to. U vás to funguje. Co byste poradila kolegovi, který by si přišel pro radu?

První rada je naprosto jasná. Řekla bych mu: Otevři dveře! Druhá by zněla: Posil si své sebevědomí tak, abys rodiče nevnímal automaticky jako někoho, kdo tě jde kritizovat, ale jako někoho, kdo se prostě zajímá, co bude s jeho dítětem. Třetí rada: Nastav jasná pravidla spolupráce a vyžaduj jejich

plnění. Jak od rodičů, tak od svých zaměstnanců. O tom, že je v první řadě musí držet sám ředitel, snad mluvit nemusím.

A dělejte věci společně! V našem programu máme např. „Ranní úkol“. Rodič nám své dítě pouze neodevzdá, ale jde s ním každé ráno až do třídy, kde mu přečte, co je za den, kolikátého je a znění jednoduchého úkolu, které společně vykonají. Dítě to příjemně přivítá v novém dni ve školce a rodiče to vtáhne do výuky. A pokud se chce maminka nebo tatínek zdržet déle, nemáme s tím problém. Každý rodič je vítaný!

Jak jinak se snažíte rodiče zapojit?

Před časem jsme např. poprosili tatínka-myslivce, aby 20 minut dětem vyprávěl, co je jeho prací. Děti se pak celý den bavily o lese, zvířatech, myslivosti. Bylo úžasné sledovat, jak se cítila jeho dcera, jak byla hrdá na to, že všichni obdivují práci jeho otce. Postupně se zapojovali i další rodiče, každé dítě chtělo vidět svou mámu či tatku mluvit o tom, co dělá. Děti se tak postupem času byly podívat u obvodní lékařky,

v zubní ordinaci, knihovně, čajovně nebo viděly, jak vypadá vyučování na gymnáziu. Ten nejsilnější zážitek asi byl, když se do spolupráce zapojila jedna maminka, která byla zpočátku taková zakřiknutá, působila značně nesebevědomě. Zjistili jsme, že je pekařka a tak jsme jí nabídli, jestli by dětem nechtěla ukázat, jak se dělá marcipán. Souhlasila. A po návštěvě školky byla tak nadšená, že za námi přišla s tím, že má zájem pracovat v naší rodinné radě.

Rodinná rada? Co to je?

Rodinná rada je součástí občanského sdružení, které funguje při naší mateřské školce. Sdružuje aktivní rodiče, kteří nám pomáhají. Naposledy nám například v městském sále pomáhali uspořádat karneval. Postarali se o organizaci, včetně občerstvení. My učitelé si jen připravili speciální vystoupení pro pobavení a oni se pak už bavili spolu se svými dětmi.

To, co říkáte, zní skvěle. Když se však začnete bavit o podobných přístupech jinde, vždy narazíte na problém s financemi. Asistenti pedagoga, speciální pedagogové apod. něco stojí. Jak je to u vás?

Víte, já to mám asi trochu jinak nastavené. My jsme si prostě řekli, že to takhle chceme dělat a teprve potom jsme řešili ostatní záležitosti. Finanční otázka je samozřejmě důležitá, ale na prvním místě je to chtění. Kde je vůle, tam je cesta. A co se týče zmiňovaných asistentů atd. – ano, to jsou náklady navíc, ale pokud je potřebuji, tak si finance seženu. Od toho tam přeci jsem – je to moje práce.

Martin Kovalčík

Začít spolu!

MŠ Beruška je jednou z prvních, která se zapojila do programu Začít spolu! Jde o mezinárodní program, který v Česku zastřešuje Step by Step v Praze. Je založený na demokratických principech, zaměřený na úzkou spolupráci s rodinou a na individuální přístup ke každému dítěti. Mateřská škola by se neměla stavět nad role rodičů, jejich role je prvotní. Její role je partnerská, založená na vzájemné důvěře. Když je dobrá spolupráce mezi rodiči a školou, pak je v pohodě i dítě a o to jde především jde.

Učitel má čas na děti, které vyžadují větší pozornost. Děti si práci hodnotí samy, jde o to, aby každé dítě prožilo pocit úspěchu. Pro práci v centrech bývá ve třídě ještě asistent, který se věnuje dětem stejně jako učitel. Na začátku nebo v průběhu roku sepisuje učitel společně s dětmi pravidla, která se budou ve třídě dodržovat. Děti je samy navrhnu (např. aby nikdo nikomu neubližoval) a pod seznam pravidel se každý podepíše. Tato forma vytvoření pravidel chování je pro děti samozřejmě závažnější, než školní řád nebo nařízení učitele.

RODIČE MUSÍ BÝT PRO ŠKOLKY PARTNERY. Oba mají přeci stejný zájem – maximální rozvoj dítěte.

Ilustrační foto: Iva Zimová

ANALÝZA Školky s rodiči spolupracovat chtějí. Ale nevědí, jak na to...

Předškolní děti se neumí vyjadřovat, jsou nevychované a jsou sebestředné, myslí si řada pedagogů v MŠ. S rodiči, podle nich, není snadné o problémech jejich dětí mluvit.

Školky nejsou jenom hlídky malých dětí, mají velký význam pro jejich socializaci, možnost učit se spolupráci, najít si svou roli v kolektivu a orientovat se v jiném, než domácím prostředí. Děti v nich potkávají své první kamarády mimo rodinu a nejbližší okolí, učí se řešit problémy bez pomoci rodičů a vnímat i jiné dospělé jako příro-zené autority.

Předškolní výchova má pro malé děti velký význam tím spíš, pokud jim jejich rodinné prostředí z nějaké příčiny není schopno zajistit potřebný rozvoj jazykových nebo sociálních dovedností. Takové děti jsou označovány jako děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Co to ale vlastně znamená, a které děti to jsou?

Podle šetření, které se uskutečnilo v rámci projektu „Pojďte do školky!“, se učitelé, respektive učitelky (neboť v oslovených školkách pracují pouze dvě procenta pedagogů, mužů) neshodnou na tom, jak dítě sociálně znevýhodněné identifikovat. Průzkum se uskutečnil v období od července do listopadu 2013 ve 131

mateřských školách ve všech krajích České republiky, kromě hlavního města Prahy.

Většina dotázaných si myslí, že sociální znevýhodnění rovná se chudé, romské rodiny. Zároveň tyto rodiny označují za problémové a nemotivované ke vzdělávací aktivitě dětí. Co ale děti chudých neromských rodičů, děti cizinců, děti s logopedickými

ještě před nástupem do školy, protože tam se pak rozdíly mezi dětmi už jenom prohlubují.

Bez komunikace to nejde

Přiznat si, že má jejich dítě nějaký problém či handicap může být těžké i pro samotné rodiče. Jedna z dotazovaných učitelů popisovala případ, kdy školka přišla na to, že dítě trpí Aspergerovým syndromem, aniž by o tom rodiče sami věděli. U jiného dítěte byl ve školce identifikován nervový problém, ale jeho matka to prý odmítala přijmout. Pracovat s dětmi, které vybočují, se dá jen velmi těžko, pokud funguje jen minimální, nebo vůbec žádná, spolupráce s rodinou. To si ostatně uvědomují i samotní učitelé, téměř pětina z nich by si přála absolvovat nějaký vzdělávací kurz zaměřený na komunikaci s rodiči.

Do českých školek nastupuje v posledních letech čím dál více dětí cizinců, jejichž rodiny nemají žádnou zkušenost s českým vzdělávacím systémem a pocházejí často z velmi odlišného kulturního prostředí. >

Mluvte s rodiči dětí o tom, co od sebe vzájemně potřebujete.

problémy nebo děti se speciálními vzdělávacími potřebami? Umí si školky poradit s jejich problémy, nebo je jako problematické nevnímají?

Pojem sociálního znevýhodnění je širší a právě předškolní vzdělávání by mělo dětem, které potřebují větší podporu, pomoci kompenzovat případné nedostatky

ŠKOLKY NEJSOU JEN HLÍDÁRNÝ DĚTÍ, hrají velkou roli při jejich socializaci. Děti se zde poprvé učí fungovat v kolektivu.

Foto: Iva Zimová

Malé děti obvykle neumějí dobře cizí jazyk, kterým pro ně čeština je, a ve školce proto nemusejí zpočátku rozumět, co se po nich chce. Většinou to neví ani samotní rodiče.

Nebývá obvyklé, aby školka iniciovala schůzky, kde by si mohla s rodiči vyjasnit vzájemná očekávání a vysvětlila jim pravidla, podle kterých se řídí režim dne ve školce. Nebo dokonce zjišťovala, zda se to slučuje s tím, co si přejí rodiče. Podobně individuální přístup by možná uvítali i rodiče českých dětí, neboť prostředí rodin se s novou generací liberalizovalo a tlakem učitelů na děti mohou vznikat mezi školkou a rodiči zbytečná nedorozumění.

Jenom nástěnka nestačí

Pro jednoduchost si základ dobré spolupráce s rodinou můžeme postavit na třech principech. Za prvé – rodiče jsou pro učitele partnery. Když se rodiče přijdou zeptat na své dítě, není třeba vykládat si jejich postoj hned jako kritiku. Školní prostředí bývá oběma stranami vnímáno jako uzavřené a rodiče v něm vystupují jen jako ti, kteří dítě do školky přivádějí a vyvedávají ho z ní, případně se přijdou podívat na besídku. Přitom jsou to oni, kdo je zodpovědný za výchovu dítěte, a pokud chce školka něco skutečně ovlivnit, měla by v nich vidět spojení. Zájem obou stran je totiž stejný, maximální rozvoj dítěte.

S tím souvisí druhý princip spolupráce s rodiči, a tím je otevřená komunikace.

O problémech je dobré mluvit hned od začátku a ideálně společně s dítětem. Podpoří se tak vnímání spoluzodpovědnosti za vzniklou situaci a podíl na jejím následném řešení.

Tři principy dobré spolupráce:

1. RODIČE BERTE JAKO SVÉ PARTNERY.

Právě oni jsou zodpovědní za výchovu dítěte, a pokud chce školka něco skutečně ovlivnit, měla bych v nich vidět spojení. Zájem obou stran je totiž stejný – maximální rozvoj dítěte.

2. OTEVŘENĚ S RODIČI KOMUNIKUJTE

Vyskytnou-li se problémy, hledejte řešení společně, zapojte i dítě. Posílíte tak vnímání spoluzodpovědnosti všech zainteresovaných stran.

3. ZAPOJTE RODIČE DO CHODU ŠKOLKY

Mají-li konstruktivní návrhy, nebojte se jim dát prostor pro jejich realizaci. Jsou to jejich děti a měli by mít možnost spolurozhodovat o jejich vzdělávání.

Třetím principem, který podporuje komunitní rozvoj školního prostředí, je aktivní zapojování rodičů do chodu mateřské školky. Učitelé by se neměli bát dát rodičům dostatečnou možnost přispívat konstruktivními návrhy k případným změnám a rozhodovat o vzdělávání dětí ve školce.

S rodiči žádný problém nemáme

Ve výpovědích učitelek, během zmíněného šetření, se objevila řada protichůdných tvrzení, z nichž není úplně jasné, jak učitelé rodiče vnímají. Za největší přednost své školky označilo vzájemnou komunikaci s rodiči 64 % dotázaných a 46 % uvedlo,

že důraz na vztahy s rodiči patří mezi nadstandardní aktivity školy. V odpovědích na otázku, co si učitelé myslí, že jim jde, se ale komunikace s rodiči vůbec neobjevila. Naopak 29 % jich uvedlo, že rodiče v nějakém smyslu vnímají jako problém a 33 % kritizovalo vliv rodiny na dítě.

Téměř tři čtvrtiny dotázaných odpovědělo, že spolupráce s rodinami je bezproblémová, zároveň 47 % učitelek si myslí, že rodiče o dění ve školce nemají zájem. Nabízí se vysvětlení, že mateřské školy se liší svým přístupem k rodinám žáků. Dokonce nejspíš i jednotliví učitelé a učitelky v rámci konkrétní mateřské školy. Vzhledem k tomu, že jen minimum školek se zapojuje do nějakého specifického vzdělávacího programu zaměřeného na rozvoj spolupráce rodičů a školy, je pro učitele komplikované určit, kam až, ve vztahu k rodičům a jejich angažmá ve školce, můžou zajít.

Vzdělávat se ve spolupráci rodiny a školy ale nepotřebují pouze učitelé, potřebují to i samotní rodiče. S tím jim však mohou učitelé pomoci. Příkladem dobré praxe mohou být takzvané rodičovské kavárny, ve kterých se učitel s rodiči sejde (ideálně na neutrální půdě) a formou řízené diskuse jim vysvětlí například, proč se ve školce využívají zrovna tyto konkrétní pedagogické postupy. Neformální setkání může pomoci odbourat vzájemné bariéry a otevřít prostor pro další spolupráci na výchově a vzdělávání dětí.

Kateřina Lánská

ILONA LABUŤOVÁ při práci s dramaterapeutickou skupinou pro předškolní děti s ADHD.

Foto: Michal Novotný

ROZHOVOR Proč by si kůň nemohl popovídat s růží?

„Každý z nás má své specifické potřeby, každý z nás touží po přijetí,“ říká Ilona Labuťová.

Ilona Labuťová je dramaterapeutka a dlouhodobě se věnuje práci se skupinou. V následujícím rozhovoru mluví o zkušenostech ze seminářů, které vedou s kolegou Štěpánem Smolíkem pro učitele v mateřských školách a také o tom, co to vlastně jsou prosociální dovednosti, kde je získáváme a jak moc jsou důležité pro práci pedagogů.

Co si máme představit, když se řekne rozvoj prosociálních dovedností a kdy k němu u dětí dochází?

Bavíme-li se o rozvoji prosociálních dovedností – přijde mi, že je to něco, co se děje neustále. Když někoho vedeme k prosociálnímu chování, musíme vycházet z toho, jací jsme my sami.

Děti se učí a přebírají vzorce chování z toho, jak se k nim vztahujeme my. Kopírují model, který vidí u nás a u rodičů doma. Jak reagujeme a řešíme různé situace, jak komunikujeme s nimi, ale i s kolegy v práci. Neumím si představit, že by se ve školce řeklo – tak mezi desátou a jedenáctou budeme naplňovat tady tento cíl a budeme se společně učit lepší komunikaci.

Co si tedy pod takto zaměřeným seminářem představíte?

Téma je velice široké. Během semináře se zabýváme tím, co všechno naši práci s dětskou skupinou ovlivňuje. Jak rozumíme dění ve skupině, tomu, proč se jednotlivé děti chovají tak, jak se chovají, a reagují daným způsobem, jak to ovlivňuje skupinovou dynamiku. Jak dokážeme vyhodnotit,

Děti přebírají vzorce chování z toho, jak se k nim vztahujeme my. Kopírují model, který vidí u nás učitelů a u rodičů doma.

proč dítě není schopné naplnit zadání v námi stanoveném čase nebo když se vyskytnou konflikty.

Hodně času věnujeme i tomu, jak se cítí paní učitelky. Jak pracují se svými emocemi, očekáváními, předsudky, nejistotami. Jde o to uvědomit si, že věci vypadají občas trochu jinak, než jaké ve skutečnosti jsou.

Můžete být konkrétnější? Můžete nám dát konkrétní případ z praxe...

Jedna paní učitelka popisovala na semináři situaci, kdy hyperaktivní chlapec úplně rozbořil připravenou besídku. Děti měly nacvičené básničky a písničky a rodiče se těšili, co uvidí, místo toho začal chlapec šíleně létat, vyvádět a ječet. Jeho maminka tomu přihlížela a podle slov paní učitelky se jen usmívala, ale chlapec neusměřnila. Ostatní děti i rodiče to nesli velmi těžce, jedna babička se dokonce rozplakala.

Když jsme si tuto situaci zkusili rozebrat, ukázalo se, kolik různých okolností ji ovlivnilo. Dozvěděli jsme se, že maminka chlapce je velmi mladá a tak úplně nezvládá své rodičovské povinnosti. Se synem jí pomáhá její matka, která běžně vnuka do školky vodí. Úsměv na její tváři mohl být jen obrannou reakcí na situaci, se kterou si nevěděla rady. Na prostředí školky není zvyklá, neví, jaká pravidla jsou ve školce nastavena. Mohla se cítit nepatřičně a raději nechtěla zasahovat. Paní učitelka naopak předpokládala, že když je maminka přítomna, nechá “zkročení” chlapec na ní.

ÚKOLEM UČITELE je dětskou fantazii rozvíjet, ne ji zbytečně brzdit.

Foto: Iva Zimová

To je jeden z důležitých momentů našeho příběhu. Není zcela jasné, jakou kdo zastává roli a kdo má v tu chvíli zasáhnout. V ten den totiž nebyla ve školce přítomna chlapcova asistentka, která mu pomáhá nastavená pravidla a hranice dodržovat, což dítě s poruchou pozornosti a hyperaktivitou potřebuje. Jakákoli změna pravidel či jejich nevyžadování, a tím i možnost porušování, je pro takové dítě velice znejišťující a může vést k vyhrcovaným reakcím.

Učitelům tedy nedáváte jednoduché návody na to, jak pracovat s problematickými dětmi...

Jednoduchý návod neexistuje. A to je důležité si uvědomit. Je přirozené, že si za každých okolností nemusíme se vším vědět rady. Jde o to najít si čas na to, abychom se ohlédlí zpátky a zkusili se podívat, jestli některé situace můžeme řešit i jiným způsobem, než jsme zvyklí. Zkoušet různé strategie.

K tomu ale potřebujeme znát i své limity. Když si jako paní učitelka řeknu, že neumím zpívat (ale podle plánu zpívat musíme), děti k tomu povzbuzují, ale sama neotevřu pusu, nemůžu pro ně být vůbec věrohodná. Jakou informaci jim tím dávám? Lidé, co "neumějí" zpívat, zpívat nemají, případně "vy zpívejte, ale já nemusím". Už je tu bariéra, kterou si mezi sebou a dětmi vytvořím, a děti to pak vždycky nějak vrátí. Sami se pak dostáváme do situací, které nám nejsou příjemné a vyvolávají neadekvátní reakce. Dětem je jedno, jestli zpíváme nebo malujeme dobře. Důležité pro ně je poselství, že každému jde něco líp a něco hůř, je dobré se toho nebát a dělat to s radostí.

Rozvoj prosociálních dovedností u dětí v prostředí MŠ

Cílem kurzu je ukázat, jak s využitím expresivních přístupů můžete aktivně zapojit všechny děti v daném kolektivu, jak uplatnit alternativní formy práce s dětmi zaměřené na individuální práci a práci se skupinou, podpořit kreativitu i práci se skupinovou dynamikou a nabídnout nástroje pro práci s dětmi se specifickými potřebami (ADHD, poruchy chování, mentální handicap, nadané děti, děti z prostředí sociálních menšin apod.).

Termíny kurzů:

14. 05. – 15. 05. 2014 Olomouc

21. 05. – 22. 05. 2014 Brno

04. 06. – 05. 06. 2014 Ostrava

11. 06. – 12. 06. 2014 Vsetín

Pokud se chcete kurzu zúčastnit, piště prosím na: martina.francuchova@clovekvtsni.cz

Každé dítě má svůj pomyslný žebříček možností nastavený jinak. Jedno vystoupá třeba jen do poloviny toho, kam vystoupalo druhé, a přesto to pro obě bude v dané chvíli vrchol. V těchto zdánlivých malíčkostech právě vidíme rozvoj prosociálních dovedností.

Zvlášť u předškoláků se ale ve školkách hledí na to, aby dělali věci správně a třeba kreslili tak, jak to má vypadat.

Mám teď zajímavou zkušenost ze své lektorské praxe. Na Karlově univerzitě jsme při hodině dramaterapie se studenty prvního ročníku oboru speciální pedagogika vymýšleli příběhy "kouzelných předmětů", které si studenti vytáhli z košíku. Byla tam plyšová zvířátka, růže z pouti, kámen, brýle, knížka a jiné drobnosti. Studenti se rozdělili do dvojic, vyprávěli si příběhy předmětů a společně vymýšleli pokračování. Následné reakce na tuto zdánlivě jednoduchou aktivitu pro mě byly velmi překvapivé. Pro některé ze studentů bylo obtížné

představit si, že by neživý předmět mohl mluvit, pro někoho, že by mohla mluvit např. růže s koněm.

Každý z nás prošel různým formálním i neformálním vzděláváním, učíme se praxí, ovlivňují nás naše životní zkušenosti. Výhodou je, pokud se nebojím stále na sobě pracovat a zkoumat, proč někdy reaguji zrovna takto a co mě popouzí na tom, že by kůň měl mluvit s růží. Proč by nemohl? Pokud si budu vědom toho, co mě limituje, mohu u dětí rozvíjet fantazii, vést je k vyprávění, spolupráci, respektu a přijímání odlišností. Jinak budu pravděpodobně pokračovat v linii svých bezpečných hranic a limitů a školky budou plné dětí, které se budou bát něco nakreslit, zazpívat nebo zahrát. A to neplatí pouze o dětech se specifickými vzdělávacími potřebami. Týká se to nás všech. Každý z nás má své specifické potřeby. Každý z nás touží po přijetí.

Kateřina Lánská

KOLIK TAKOVÝCH ELIŠEK běhá po ulicích českých měst? Bez podpory okolí nemají šanci na kvalitní život.

Ilustrační foto: Iva Zimová

REPORTÁŽ Příběh z Matiční ulice, aneb něco málo o Elišce...

Bariéry, způsobené životem za zdmi sociálních ghatt, se často zdají nepřekonatelné. Mnohdy však stačí trocha trpělivosti a výsledek se dostaví. Tak jako v ústeckém klubu.

Před třemi lety ve svých šesti letech přišla do našeho nízkoprahového klubu poprvé. Říkejme jí třeba Eliška. Nenápadná, vystrašená, nemluvná holčička se střapatými vlasy. A palcem v puse, který z ní ani na chvíli nevyndala. Vůbec nekomunikovala s ostatními dětmi ani pracovníky, ani jednou se neusmála. Malé dítě s nedětsky dospělými, smutnými očima. Čas netrávila v prostorách klubu, ale byla schoulená na chodbě, v lepším případě se schovala pod fotbálkem. Byla jako vystrašené, zraněné zvířátko. Na naši snahu o její zapojení do společné hry nebo jiné aktivity reagovala odmítáním a vztekem.

A palec musel z pusy ven

Rozhodli jsme se ji do ničeho nenutit a po několika měsících se začalo její chování pozvolna měnit. Při našich dalších pokusech o alespoň minimální kontakt už nereagovala vztekem, dupáním nebo útekem. Eliška se pomalu osmělovala, začínala jevit zájem o dění v klubu, ještě zpovzdálí a nenápadně pozorovala ostatní děti. Po čase se z chodby přesunula do klubovny. Jen tak stála v koutě, otočená zády k dětem, a neustále si cucala palec. To vydržela po celou

dobu, kdy byl klub otevřený. Tahle etapa trvala několik týdnů.

Všichni jsme si toho samozřejmě všimli a měli jsme radost, že už je s námi. Ale jako bychom ji neviděli, nijak jsme to nekomunikovali, abychom ji přílišnou pozorností nevystrašili. Trvalo ještě nějakou dobu, než se osmělila do té míry, že se z kouta přesunula mezi ostatní děti a začala s nimi i pracovníky komunikovat, zapojovat se do aktivit, normálně dětsky si hrát. Ke hraní, kreslení a různým tvořivým činnostem jsou samozřejmě zapotřebí ruce, nedalo se nic jiného dělat – palec musel z pusy ven.

Eliška chodila do 1. třídy, a my postupně zjišťovali, že má značné mezery ve znalostech, výuku velmi špatně zvládá. V rámci možností jsme se jí věnovali v klubovně, ale to zdaleka nestačilo. Když je v klubu dalších 30 dětí, které všechny potřebují naši pozornost, je třeba se jim věnovat. Je nutné zajistit jejich bezpečnost, tak čas, který je možné věnovat jednomu dítěti, není takový, jaký by bylo potřeba.

Přesto se Eliška doučila v klubu barvy, mohla si zopakovat písmenka, mohla číst,

psát, při didaktických hrách získávat a doplňovat další potřebné znalosti. Opakovaně jsme jí nabízeli, aby si chodila do klubu dělat úkoly a doučovat se v době, kterou máme pro tuto činnost vymezenou. Zde je prostoru mnohem víc, s dětmi se dá pracovat opravdu individuálně.

Dívka s hodinkami

Problém byl v tom, že Eliška této možnosti nikdy nevyužila. Stále slibovala, že přijde, ale zůstalo pouze u slibů. Protože docházení do klubu i účast na všech aktivitách je zcela dobrovolná, je na každém dítěti, jakou aktivitu si vybere. Samozřejmě - chodit se po vyučování ještě učit a dělat úkoly do klubu, to už chce trochu přemáhání, vůle, touhy po změně. Tohle všechno Eliška chybělo. Nicméně změna, která u ní v průběhu času nastala, byla zcela evidentní.

S odstupem třech let se někdy v individuálním rozhovoru k jejím začátkům v klubu už s úsměvem vracíme. Lze jen stěží uvěřit, že je to stále ta stejná a přesto tolik jiná Eliška. V současné době patří k neaktivnějším dětem. Pravidelně již druhým rokem dochází na orientální ➤

ALENA MALÁTOVÁ se dětem z Matiční ulice věnuje již několik let.

Foto: Iva Zimová

tance, stále nabízí pomoc, mezi prvními uklízí v klubovně všechny pomůcky a hračky, pomáhá menším dětem, je zodpovědná a spolehlivá. Zkrátka taková malá, dorůstající dobrovolnice.

V klubu se naučila hodiny (to je pro děti velmi složitá záležitost, protože když už hodinky náhodou mají, tak pouze digitální), tak je teď hodně „důležitá“, protože vzhledem k této dovednosti může například hlídat čas u jedné z nejoblíbenějších letních aktivit – skákání na trampolíně. Trampolína je jedna, dětí hodně a nejraději by skákaly všechny najednou a pořád. Domluvit se na nějakém pravidelném a spravedlivém střídání se je takřka nemožné. Ale když nastoupí Eliška s hodinami v ruce, tak to funguje. Děti stojí ve frontě, čekají na její povel a už se nedá diskutovat, je jasno. Získala si respekt, protože už umí něco, co ony ještě ne.

Tak šup na stupínek, tahle chvíle je jen tvoje

Klubovna je vyzdobená vlastnoručně vyrobenými řetězy a ozdobami. V koutě, kde si kdysi cucávala Eliška palec, teď stojí stromeček a pod ním hromada dárků pro děti – knížky, hry, stavebnice, míče, švihadla, prostě samé potřebné věci, které v klubu využijí. Na stolech je cukroví a ořechy, jsou zapálené svíčky a znějí kolody. Ale co je to za klubovnu, kde je tohle všechno, ale nejsou tady děti? Už jsme všichni nedočkaví a natěšení, tak rychle ještě zvoneček a pojďte dál. Na tolik dětí

je málo židlí, ale nevadí, vejdemo se, protože tady všichni chceme spolu být. Než dojde na vybalování dárků a všechny dobroty, čeká nás ještě něco – ocenění a poděkování dětem, které byly v průběhu

Když nastoupí Eliška s hodinami v ruce, tak to funguje. Děti stojí ve frontě, čekají na její povel a už se nedá diskutovat, je jasno.

celého roku nejpilnější, nejpracovitější, zkrátka nej. Jedna už skoro velká slečna dostává odměnu za celoroční pomoc při realizaci aktivit pro menší kamarády, další děti za docházku a úkoly, pravidelnou účast na aktivitách a reprezentaci klubu na festivalech a jiných akcích mimo lokalitu.

Musíme připravit stupeň vítězů (vůbec nevadí, že je to židle), protože nám zbývá vyhlásit toho vůbec nejpilnějšího z nás a v tom velkém počtu dětí by nebyl příliš vidět. Ještě tady máme nějaké dárečky, které je třeba předat a poděkovat - za úplně největší píli a snahu, za absolutně největší počet úkolů, za aktivitu, chování. Tak pojd', šup na stupínek, tahle chvíle je jen tvoje (ale trochu sobecky i nás všech). Ještě pár fotek, velký potlesk, nejlepší motivace a příklad pro všechny ostatní.

Na stupínku stojí drobná usměvavá holka s culíčky, trochu se kroucí a stydí, radostně si prohlíží krásný vybavený penál, fixy a bloky (to se hodí, moc ráda a hezky kreslí), jsou tu taky sponky a gumičky do vlasů a taky krásná růžová mikina (růžová barva je její nejoblíbenější, jak tohle všechno ten Ježíšek může vědět?). Vzácná chvíle absolutního štěstí a radosti jedné malé holky. Říkejme jí třeba Eliška.

Snad si jednou vzpomene...

Nemůžeme samozřejmě vědět, jak to s Eliškou bude dál, jak se jí bude dařit, jak a zda v životě uspěje. Nezbyvá nám, než doufat, že si chvíle strávené v klubu vybaví v ten správný čas. Vzpomínky jí zůstanou, jsou jenom její. Už má tu zkušenost, že když se člověk snaží a vynaloží nějaké úsilí, věci se dají změnit - navzdory podmínkám, které nejenže nejsou optimální, ale mnohdy naopak zcela nedostatečné. Už ví, že to jde - navzdory zázemí, které je mnohdy nepodnětné.

Má i zkušenost, že když sama něco nezvládne, je dobré využít nabízené pomoci. Zažila úspěch, ocenění a ten pocit byl fajn. Možná i díky tomu bude někdy v budoucnu vnímavější ke svým dětem, možná si vzpomene, že podporou a pochvalou se dosáhne víc, než nadávkami, bitím, různými základy. Možná...

Alena Malátová
ředitelka Nízkoprahového klubu
Nový svět v Matiční uliční

POZITIVNÍ VZTAH KE ČTENÍ je nutné v dětech začít rozvíjet již v mateřských školách. Právě předškolní věk je významný pro budování předčtenářských dovedností u dětí, rozvíjení slovní zásoby, rozvíjení postojů, kritického myšlení.

Foto: Iva Zimová

ANALÝZA Čtení pro radost rovná se lepší výsledky v matematice

Máme nechat děti číst, co chtějí, nebo je nutné, aby všechny četly Babičku a Psohlavce?

V loňském roce proběhlo několik šetření mezi dětmi ve věku 9 až 14 let, které ukazují, že v této skupině ubývá čtenářů knih. Přitom se zároveň prokázalo, že čtenářská gramotnost významně ovlivňuje studijní výsledky a má vliv i na matematické myšlení. Potvrdil se také velký význam rodiny na vztah dětí k četbě. Co neposkytne rodina, může u dětí ještě ovlivnit škola, otázkou je, jestli to umí.

Nečtou hlavně chlapci

Jednu nebo žádnou knihu nepřečte měsíčně podle nejnovějšího průzkumu Knihovnického institutu Národní knihovny 83 % chlapců a 71 % dívek na druhém stupni základní školy. Zatímco před deseti lety četlo denně 33 % dívek a 22 % chlapců, v roce 2013 jejich počet klesl na 15 % (dívký) a 10 % (chlapci).

Zároveň narůstá počet dětí, které uvádí, že nečtou kromě učebnic nic jiného. Faktory, které mají tento trend na svědomí, je několik a tím nejsilnějším je nejspíš internet a počítačové hry. Platí to hlavně pro chlapce, kteří před monitorem tráví čím dál víc času.

Důvody toho, proč děti nečtou častěji, jsou různé, téměř pětina odpověděla, že je to nuda. Necelá polovina z oslovených dětí si myslí, že všechno, co potřebují vědět, se dozví na internetu. Ve vztahu ke

Každé čtvrté dítě nedostává knihu jako dárek a rodiče nikdy nečetli před spaním 12-ti % dětí.

knihám děti jednoznačně nejvíc ovlivňují rodiče. Naprosto zásadní význam má černí předčítání už od raného věku.

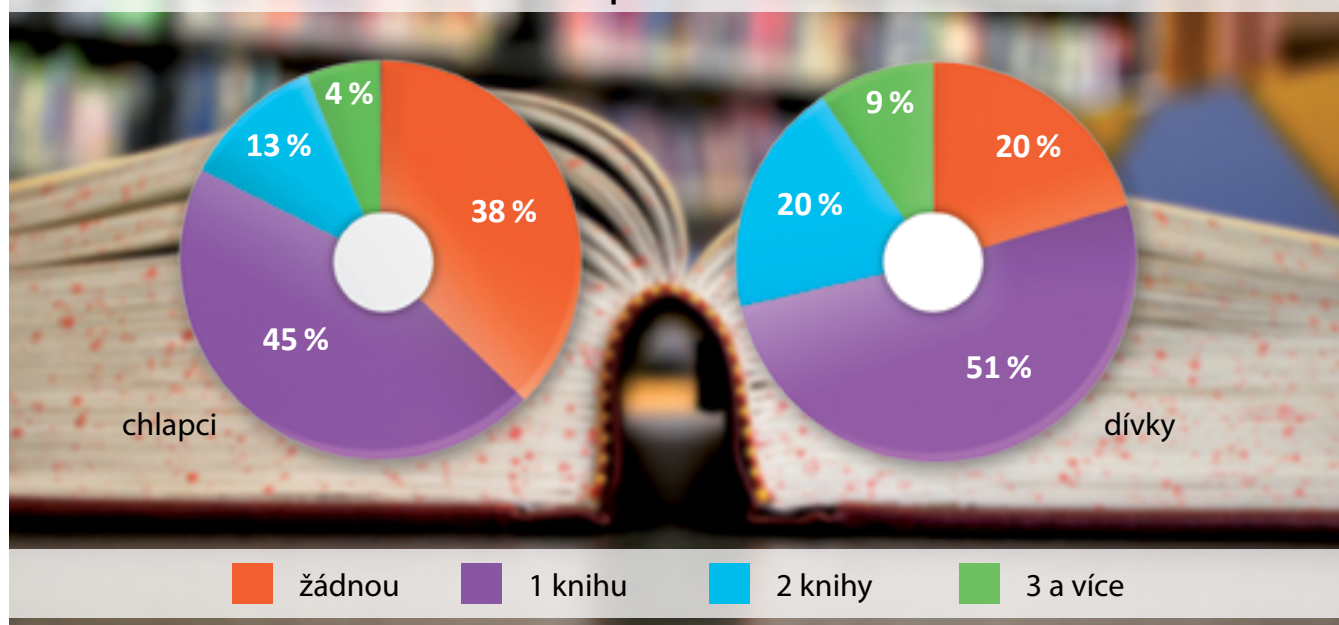
O tom, jestli se dítě stane silným nebo slabým čtenářem, rozhoduje podle knihovnického průzkumu to, zda rodiče sami čtou. Kanadský novinář Malcolm Gladwell v jedné své esaji dokonce tvrdí, že na studijní výsledky dětí má vliv, zda v jejich domácnosti knihovna vůbec je, bez ohledu na to, jestli z ní děti knihy opravdu čtou.

Setkání s tou správnou knihou je jedním z klíčových momentů pro vztah dětí ke čtení, tvrdí průzkum Národní knihovny. Zároveň uvádí, že děti od 9-ti do 14-ti let čtou nejčastěji povinnou literaturu a to, co jim doporučí kamarádi. Čím jsou starší, tím vliv učitelů na výběr literatury klesá. Jednoznačně nejoblíbenější knihou je mezi dětmi Harry Potter, hned v závěsu za ním se drží Deník malého poseroutky.

Učitelé nevědí, co žáci baví

Je zarážející, jak moc se rozcházejí odpovědi dětí a učitelů v tom, jaké žánry děti vyhledávají a tím, jaké žánry si učitelé myslí, že děti rádi čtou. Ukázalo se například, že největší rozdíl v oblíbenosti má pohádka. V oblíbě jí má 74 % učitelů, ale pouze 23 % žáků. Naopak horor řadí ke svým oblíbeným žánrům téměř třetina dětí, za vhodný ke čtení ho považují asi jen 3 % učitelů. Přitom největší vliv na čtenářskou gramotnost u starších dětí má čtení sci-fi a fantasy, detektivek a vzdělávací literatury. Tato data vyplývají z analýzy projektů Čtenář a Klíčové kompetence společnosti Scio, kterých se zúčastnilo dohromady 58 tisíc žáků. ➤

Kolik knih přečteš za měsíc?

REPREZENTATIVNÍ PRŮZKUM Knihovnického institutu Národní knihovny v roce 2013 zkoumal, jak jsou na tom české děti se čtením.

Analýza dat, které získalo od českých školáků Scio, se zaměřila hlavně na zkoumání úrovně čtenářské gramotnosti, co a jak ji ovlivňuje a na jaké studijní oblasti má vliv. Asi nepřekvapí, že pravidelní čtenáři mají v čtenářské gramotnosti lepší výsledky. Opět se potvrdilo, že pokud rodiče dětem v předškolním věku čtou, mají ve škole lepší výsledky, čtou častěji a nacházejí v tom smysl.

Sledování televize a hraní PC her má vliv na studijní výsledky

Zajímavé je také zjištění, že chování k ostatním a schopnost řešit problémy souvisí s počtem přečtených knih. Čím více načteno, tím lépe se děti dohodnou s ostatními. Pokud učitelé nechávají dětem ve výběru literatury volnou ruku a nedávají jim dokonce ani seznam doporučené literatury (třetina oslovených dětí podle průzkumu Knihovnického institutu od školy žádné doporučení nedostává), dosahují děti lepších

studijních výsledků, než ty s čtenářským deníkem plným načtené povinné literatury.

Zjišťovalo se také, co děti dělají ve svém volném čase, když nečtou. Přes osmdesát procent z nich uvedlo, že se kouká na televizi, tři čtvrtiny si hrají doma nebo venku, 62 % tráví čas brouzdáním na internetu a 47 % hraje počítačové hry. To má vliv i na jejich výsledky v čtenářské gramotnosti. Podle Scia mají nejlepší výsledky ve škole ti žáci, kteří tráví u obrazovky televize a počítače jen několik hodin týdně a ne pravidelně každý den. Děti, které takto tráví čas denně, jsou o poznání horší, ale vůbec nejhůř si překvapivě vedou děti, které se s počítačem ani televizí nesetkávají vůbec. Tato data se týkají žáků čtvrté a páté třídy. U žáků 9. třídy se zase zkoumalo, jaký vliv má čtenářská gramotnost na vyjadřovací schopnosti a výsledky v matematice. S počtem přečtených knih jsou jejich výsledky lepší a vůbec neefektivnější je čtení pro radost.

Jak jsme na tom ve srovnání s ostatními zeměmi

Na konci roku 2013 byly zveřejněny výsledky šetření patnáctiletých žáků země OECD - PISA 2012. Přestože čtenářská gramotnost byla v tomto cyklu vedlejší testovanou oblastí, bylo možné vysledovat vývoj výsledků žáků v průběhu času. Testování se provádí v tříletých cyklech, pokaždé se zaměřením na jinou oblast. V porovnání s předchozími výsledky, kdy se čeští žáci v čtenářské gramotnosti zhoršovali, se tento trend zastavil a díky mírnému zlepšení jsme se ocitli někde kolem průměru z 65 testovaných zemí. I v tomto šetření se potvrdilo, že jsou v tom s porozuměním psanému slovu statisticky významně lepší dívky než chlapci.

Další podstatnou věcí, kterou šetření PISA ukázalo, je, že Česká republika patří mezi země s velmi silnou závislostí studijních výsledků na sociokulturního zázemí rodiny. Škola tuto vazbu ovlivňuje jenom minimálně a nedokáže dětem, které nepochází z prostředí, kde je vzdělání vnímáno jako důležité, pomoci.

A co se týká toho, zda děti chodí do školy rády, skončila Česká republika na posledním místě. Zajímavé by bylo jednou otestovat, co by se stalo, kdyby se učitelé ve školách, místo kánonu povinné literatury, bavili s dětmi o tom, co opravdu rády čtou a nechali jim ve výběru knih volnost. Jestli by se to nějak projevilo na jejich studijních výsledcích a na tom, že by do školy chodily raději.

Kateřina Lánská

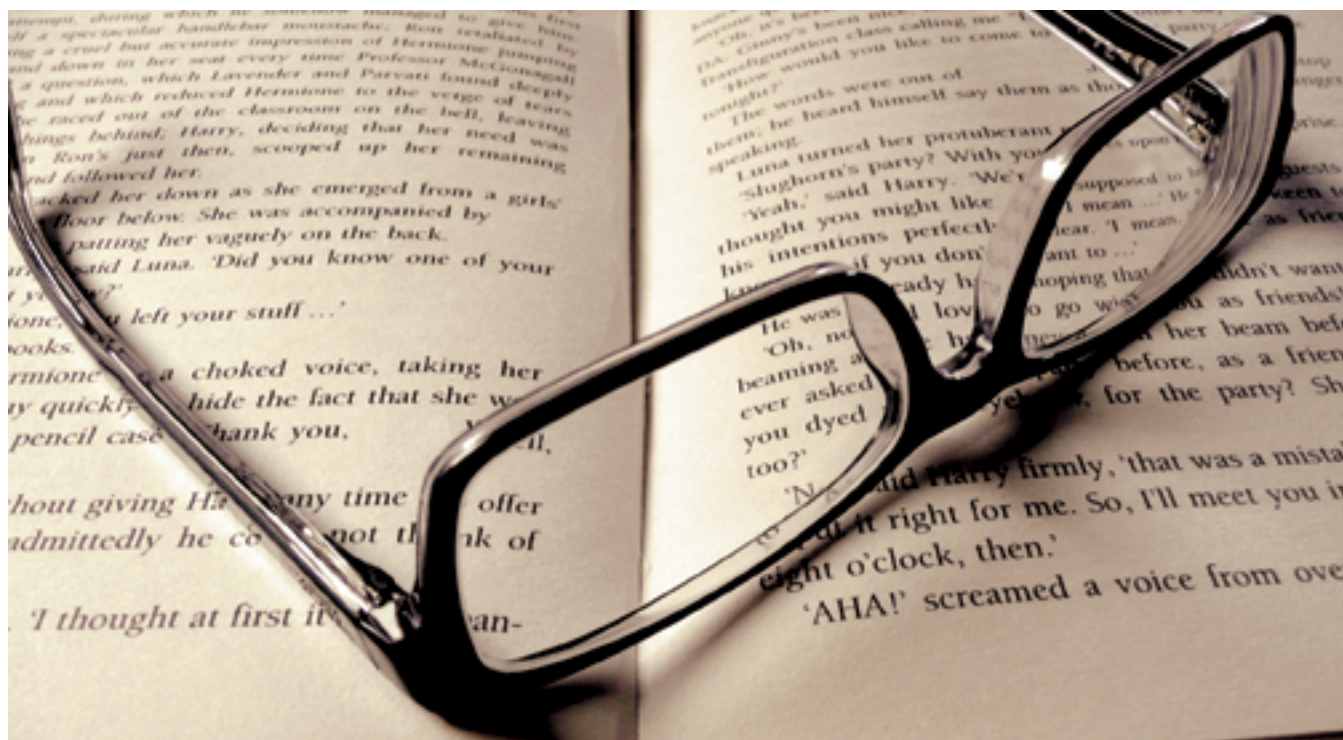
Podpora čtenářských dovedností v mateřských školách

Cílem kurzu „Podpora čtenářských dovedností v MŠ – specifika práce s dětmi s čtenářsky nepodnětného prostředí“ je podpořit rozvíjení čtenářských dovedností u dětí – nečtenářů, a to právě s akcentem na podporu dětí, jejichž domácí prostředí není v tomto směru podnětné. V rámci kurzu se učitelé dozvědí, jak mohou tyto dovednosti u dětí podporovat, jak mohou pozitivně ovlivňovat celkové prostředí mateřské školy tak, aby bylo „pro-čtenářské“, jak kreativně mohou pracovat se čteným textem, atd.

Termíny kurzů:

3. 5. 2014 – 4. 5. 2014	Praha	15. 9. 2014 – 16. 9. 2014	Tábor
17. 6. 2014 – 18. 6. 2014	Pardubice	20. 10. 2014 – 21. 10. 2014	Hradec Králové
8. 9. 2014 – 9. 9. 2014	Jihlava	24. 11. 2014 – 25. 11. 2014	Olomouc
12. 9. 2014 – 13. 9. 2014	Plzeň	8. 12. 2014 – 9. 12. 2014	Ostrava

Pokud se chcete kurzu zúčastnit, pište prosím na: martina.francuchova@clovekvtsni.cz

ROMÁN je stejně důležitým nástrojem poznání světa jako fyzikální hypotéza, biologické zkoumání nebo matematická rovnice.

Foto: photosteve101, CC

LOG B L Proč by bylo dobré omezit ve škole literární dějepis?

Nevím, jestli se jubilant Milan Kundera někdy vědomě zabýval tím, jak se v české škole učí literatura, ale pro mě jaksimimochodem formuloval to, co je pro ni klíčové. Ve stručné eseji Umění románu, psané francouzsky v polovině osmdesátých let (pozor, stejně se jmenovala i jeho literárněvědná kniha o Vančurovi z roku 1960), píše, že román je stejně důležitým nástrojem poznání světa jako fyzikální hypotéza, biologické zkoumání nebo matematická rovnice. A čímsi podstatným je přesahuje.

Zatímco přírodní vědy musí svět zjednodušit, vybrat právě ten řez a úhel pozorování, jež je ta která disciplína schopná obsáhnout, román je v moderním světě posledním jeho neredukovaným obrazem. Umožňuje svět předvést v celé jeho nejednoznačnosti a rozpornosti, postavy se všemi zákoutími psychiky a motivací. Tohle žádné jiné lidské dílo neumí – včetně filmu, jehož možnosti jsou v tomto směru omezené, včetně psychologie a sociologie, které jsou jen jiným, humanitně pojatým, typem redukce světa.

Jak to souvisí se školním vyučováním? Právě tohle je důvod, proč bychom neměli ze školy a našich hlav vyhnat literaturu a schopnost ji vnímat. Literatura je jako

komplikovaný obraz komplikovaného světa nedocenitelná. Kdo to má rád „vědecký“ podložené, tomu nabízím argument, že podle dlouhodobých výzkumů má úroveň čtenářské gramotnosti na studijní a životní úspěšnost větší vliv než rodinné zázemí, což je jinak ve všech kulturách klíčový faktor životního úspěchu. A ti vysokoškolští studenti, kteří čtou romány, projevují větší pochopení pro rozpornost reality, v níž se pak snáz a s větším porozuměním

Literatura je jako komplikovaný obraz komplikovaného světa nedocenitelná.

orientují. Jestli chceme žáky a studenty na našich školách dovést k vnímání složitosti světa, bez literatury se ani v dnešním audiovizuálním prostoru neobejdeme.

Proč tedy píšu, že by bylo vhodné ve škole omezit literární dějepis, když mi literatura přijde důležitá? Protože to není totéž. V polovině 80. let učila na pražské pedagogické fakultě Jaroslava Hrabáková, tehdy asistentka, které normalizační vedení

fakulty úspěšně a intenzivně šlapalo po hlavě, později docentka tamtéž. Zatímco Kundera psal svůj esej – o čemž jsme pochopitelně nevěděli, česky vyšel až mnohem později v brněnském Atlantisu – ona to samé reálně dělala.

A byl to jeden z mála důvodů, proč v té blbě době chodit na takovou školu. Na rozdíl od jejích kolegů, kteří nám při přednáškách předčítali telefonní seznamy autorů, předváděla literaturu jako osobní a duchem prodchnuté sdělení. Nevím, jestli to tak opravdu říkala, ale v paměti mi zůstalo: Všechno, co čtete a na základě toho děláte, dělejte proto, že to má nějaký smysl, že v tom najdete živý nerv, že je to pro vás osobní záležitost. Jestli to tak není, je na to škoda času a energie.

Jenže my většinově plýtváme tím nejdůležitějším časem, kdy jsou lidské duše otevřené, na to, že do nich cpeme nahranato seznamy knih, které studenti nikdy ani koutkem oka nezahlednou, a letopočtů, které neumíme přetavit v inspirující příběh. K čemu to, proboha, je? Proč se těchto nectnosti nejsme po desetiletí schopni zbavit? Proč připravujeme literaturu právě o to, co je na ni nejceněnější, a amputacemi ji upravujeme na nudný telefonní seznam? >

ČTENÍ JE DOBRODRUŽSTVÍ, nikoliv statistika ukazující pouze to, kdo co kdy napsal.

Foto: John Morgan, Creativecommons.cz

Dnes už je spousta učitelů, kteří to cítí a snaží se místo seznamů knih a dat, tak trochu systému navzdory, učit „rozbor“ díla. Ale i tam číhá zrada. Někteří umí prostřednictvím knih zapalovat, jiní z trochejů, jambů, syžetu a kompozice dokážou vytvořit krustu, skrz níž se k živoucímu jádru knih neprodlabete. Přimět děti a studenty k tomu, aby četli, bude pořád těžší. Stále víc budou dělat jen to, co jim bude dávat smysl. Buď budeme v Kunderově duchu schopni předvést literaturu jako velkolepé a nenahraditelné divadlo světa, nebo bude na to množství písmen opravdu jen škoda času a energie.

Věnováno s obdivem Milanu Kunderovi a s úctou Jaroslavě Hrabákové

P. S. Pokud někoho pohoršuje, že by se mohlo stát, že gymnazista nebude vědět, kdy se narodila paní Božena, ještě jeden příklad od Jaroslavy Hrabákové. Na konci semestru, kdy myslím nepadlo snad žádné datum, mluvilo se jen o podstatných věcech, řekla: „Dobrý učitel musí kvůli pochopení dobového kontextu znát nazpaměť i data narození autorů a vzniku některých děl. Naučte se je, před zkouškou z nich bude test.“ A bylo vyřešeno. Věděli jsme proč, dávalo nám to smysl, tak jsme se je naučili. Literární dějepis je pomocná disciplína pro pochopení toho podstatného. Tak co to víz konečně na vědomí i v české škole?

Tomáš Feřtek

blog původně vyšel
na www.respekt.cz

Chcete vědět, co je to auturatura?

Studentka Laura Blažková odpovídá Tomáši Feřtekovi a ptá se: „Myslíte, že by pana Kunderu zajímalo, že vím, že se narodil v Brně a jeho otec byl známý klavírista?“

Literatura je krásná, naučná, zábavná, tragická a má mnoho dalších podob. Má však jednu vadu, a tou je její nálepka – POVINNÁ. Žákům se při tomto slově rozklepou nohy a raději se knihám vyhýbají obloukem, protože už z dětství víme, že to, co je povinné a do čeho nás nutili, nikdy nebylo zábavné. Vzpomínám si, když mi máma nutila punčocháče jako malé holce a já ze vzteku, že jsem si sama nemohla vybrat své oblíbené, jsem prostě protestovala a nakonec jsem nechtěla nosit žádné.

Kundera a punčocháče

Punčocháče jsou teď vlastně takovou literaturou, nutili nám ji tak dlouho, dokud se nestala povinnou a nám protivnou. Myslím, že to splnilo svůj účel. Učíme se, posloucháme, víme, kdy se narodil Milan Kundera a kolik měl dětí, jestli vůbec. Dáme učitelům, co chtějí, a oni si mohou odfajfkovat kolonku „splněno“. Kundera probrán, takže jdeme dál. Ano, Kundera probrán, díla mi někdo vypsala na tabuli a hlavně abych v závěru věděla, kam ho zařadit. A teď?

Představuji si, že bych se měla s panem Kunderou zítra potkat ve vlaku. Sedl by si naproti mně a začali bychom si spolu povídat. Přemýšlím, co bych mu asi řekla. Nevím, jestli by ho zajímalo, že vím, že se narodil v Brně a jeho otec byl významný klavírista.

20

**Tolik procent českých dětí
očekává, že při čtení knihy
prožijí dobrodružství
a že se pobaví.**

Nevím, jestli by byl potěšen, že po tolika letech práce, vypsání slov, snahy a boje za literaturu, po něm ve školních lavicích zbylo jen to, že vím, kdy se narodil a umím zařadit jeho dílo. Při první zastávce bych vystoupila z vlaku a hanbou bych se propadla.

Vše, co jsem mu nabídla, bylo to, že vlastně o jeho literatuře nevím nic.

Proto navrhuji, aby se přestalo literatuře říkat literatura, ale auturatura. Prostě nauka o autorech. A prosila bych literaturu – tu opravdovou tvář, jako samostatný předmět.

Laura Blažková

článek původně vyšel
na www.eduin.cz

Čekala bych zájem o jinou kulturu a větší otevřenost

Jak přijímají české školy děti, které nemluví dobře česky? O své zkušenosti se podělila Nancy Engelen, Holanďanka dlouhodobě žijící v České republice.

Nancy Engelen je Holanďanka a do Čech přijela poprvé po revoluci. Žije tu už 20 let a společně s manželem provozují venkovský hotel v Podkrkonoší. Její dvě děti Rob a Floortje chodí od malička do českých škol, i když podle jejich slov s nimi nemají vždy jen dobré zkušenosti.

Žijete na venkově, bylo jednoduché najít školkou pro vaše děti, které v té době neuměly česky?

Syna jsem dala do mateřské školky v sousední vesnici, ale moc si tam s ním nevěděli rady. Doma na děti mluvíme pouze holandsky, protože sama mluvim česky špatně a nechci, aby se děti ode mě

naučily chyby. Ve školce jsem ale od paní učitelky dostala vynadáno, že syn neumí žádné básničky ani písničky a „dali ho stranou“. Byl z toho velmi nešťastný, plakal dva tři roky každé ráno, když tam musel jít.

Za celou dobu jeho docházky do školky se to nezměnilo?

Bohužel ne. Ve školce nám říkali, že s ním musíme doma jazyk cvičit, což jsem odmítala. To podle mě má dělat škola. Mysleli jsme si, že nemáme jinou volbu, proto jsme byli velmi překvapeni, když jsme zjistili, jaké jsou tu mezi školami rozdíly. Dceru kvůli plné kapacitě do této školky nevzali a musela nastoupit jinam. Tam ji vzali do kolektivu hned a jazyk se naučila brzy. Neměli žádný problém s tím, že je cizinka a že jim zpočátku moc nerozuměla.

Syna jste v té první školce nechali?

Ano, nechali, když dcera nastoupila do školky, byl už předškolák, nechtěla jsem, aby během roku dvakrát měnil prostředí. I když jsme si tam ještě užili. Paní ředitelka mi tenkrát řekla, že není schopen nastoupit do první třídy. Že má malou slovní zásobu a kvůli tomu se jim zdá opožděný. Vůbec nebrali v potaz, že má větší slovní zásobu v holandštině a že se vlastně učí dva jazyky.

Před jeho nástupem do školy jsme potřebovali posudek psychologa, protože mu mělo být šest let až v září. Jen co jsem otevřela dveře poradny, paní nám řekla: „Aha, vy jste ti, co váš syn ještě není schopen jít do školy.“ To mě šokovalo, vždyť ho nikdy předtím neviděla! Testy nakonec dopadly dobře, ukázalo se, že je šikovný, jen má menší slovní zásobu v českém jazyce.

A jak jste vybírali školu?

Obešli jsme jich okolo deseti, ale v úvahu připadly nakonec jen dvě. V jedné nás předtím rovnou odmítli, že cizince nepřijímají. Musím říct,

že jsme nakonec vybrali dobře, náš syn je dnes ve třetí třídě a z češtiny má jedničku. Má skvělou paní učitelku, která mu věnuje čas i po vyučování, když vidí, že má s něčím potíže. Do školy proto chodí rád.

Jaké jsou podle vás české školy ve srovnání s holandskými?

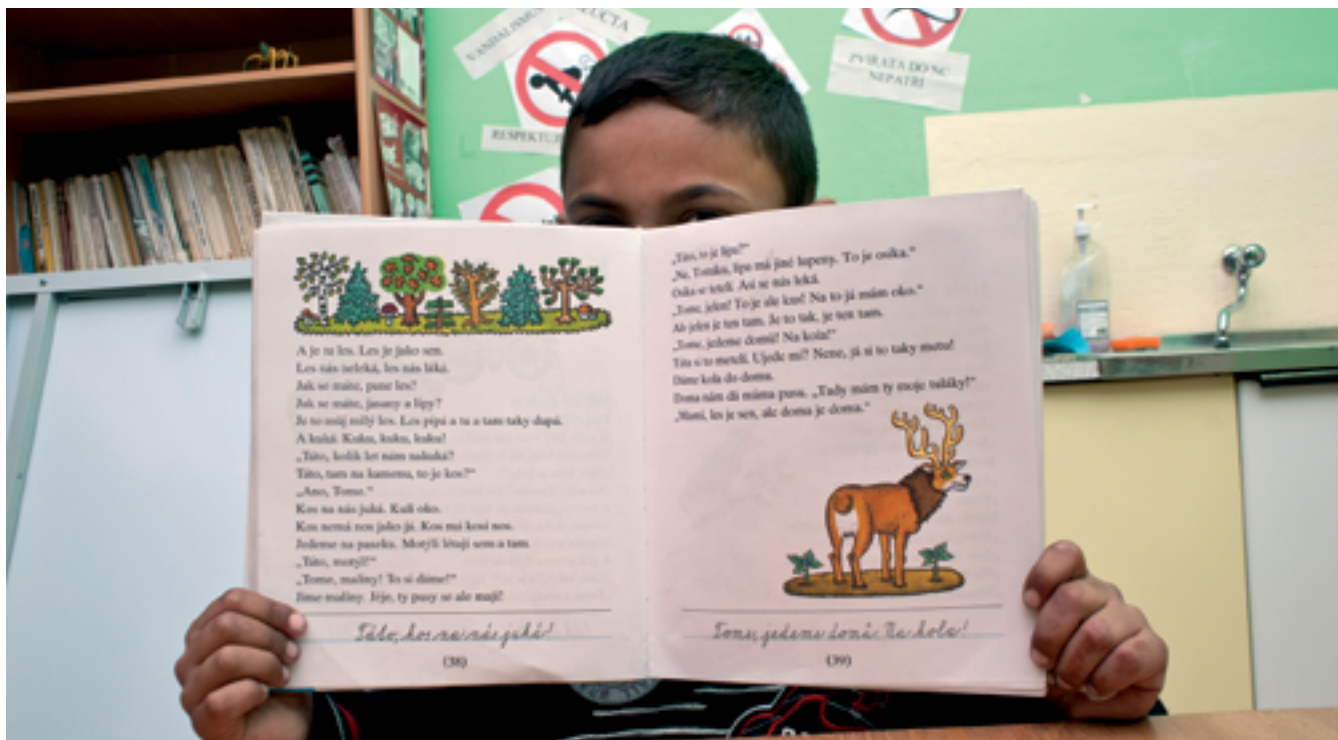
Řekla bych, že mají svá pozitiva, ale i negativa. Přijde mi, že děti jsou tu pod velkým tlakem. Nerozumím například tomu, proč musí mít všechny děti ze všeho jedničky. To v Holandsku neznáme. U nás máme bodový systém od jedničky do desítky, od šesti do desítky to znamená dobrý výsledek. Desítka je vůbec nejlepší, ale to málokdo dostane, protože každý dělá v životě chyby. Ve škole se tady, podle mého názoru děti málo dozví o tom, co se děje ve světě.

Od učitelů bych očekávala zájem o jiné kultury a že budou otevřenější a budou naslouchat rodičům. Na druhou stranu musím ocenit školní družiny, tam se děti učí spolupracovat a jak se chovat k ostatním. To se mi líbí, protože když fungují vztahy, děti chodí rády do školy.

A když chodí rády do školy, jsou i jejich výsledky mnohem lepší.

Kateřina Lánská
Foto: EDUIN

DĚTI, KTERÉ NEUMĚJÍ DOBRĚ ČESKY, mají ve škole problémy. A je jedno, jestli se jedná, o Holanďany, Mongoly nebo Romy. *Ilustrační foto: Iva Zimová*

KOMENTÁŘ **Může škola za to, když cizinci výkladu nerozumí?**

Cizinci výkladu v českých školách lecky nerozumějí a těžko tak zjišťují, co se po nich chce.

„První dva měsíce jsem absolutně nevěděla, proč do té školy chodím a co dělám. Neuměla jsem tehdy vůbec nic. Ve škole nevěděla, co si se mnou počít, tak jsem si musela najít systém, jak se naučit jazyk sama,“ popisuje mongolská studentka Ochgerel Altangerel, jaké to bylo, když ve čtrnácti letech přijela za rodiči do Čech a nastoupila do základní školy. „Oži“ je jednou z tisíců dětí cizinců, které každý rok usednou do školních lavic v českých školách. Jak jim pomoci, aby se v nové situaci rychle zorientovaly a mohly se vzdělávat společně s ostatními dětmi podle toho, jak potřebují?

Čeština zní jako píseň

Oži trvalo pět let, než zvládla běžnou konverzaci v českém jazyce. Z počátku se učila slovíčka jako báseň, aniž by přesně věděla, co znamenají. Připadalo jí, že všichni kolem ní zpívají. Výkladu v cizím jazyce přitom byla ve škole ponechána napospas. Příklad této mongolské dívky není v našich končinách ojedinělý.

Učitelům totiž chybějí výukové materiály i osnova pro češtinu jako druhý jazyk. Žáci od školy nedostávají cílenou podporu formou jazykové přípravy a dalšího doučování, škola navíc očekává, že si toto

Mateřské školy a děti z jazykově odlišného prostředí

Chodí k vám do školky či školy děti, které mají z různých důvodů problémy s českým jazykem? Organizace sdružené v projektu „Pojďte do školky!“ pořádají pro pedagogy mateřských a základních škol certifikovaný kurz „Možnosti mateřské školy pro podporu dětí z jazykově odlišného prostředí“. Zkušení lektori učitele během dvou dnů seznámí s metodami, jak mohou v této oblasti dětem pomoci.

Termíny zatím vypsaných kurzů:

05. 05. – 06. 05. 2014 Jihlava, Charita

02. 06. – 03. 06. 2014 Sokolov

16. 06. – 17. 06. 2014 Tábor

Další termíny kurzů budou vypsány v průběhu roku. Pokud se chcete kurzu zúčastnit, piště prosím na: martina.francuchova@clovekvtsni.cz

žáci budou zajišťovat sami. Oni to obvykle očekávají od školy. Neexistuje jazyková diagnostika, která by učitelům sdělila, jak na tom jejich žáci – cizinci jsou. Pro učitele není snadné zohlednit individuální potřeby žáků, obzvláště v situaci, kdy jsou výuka a hodnocení v běžných školách často stále zaměřeny převážně na učení se faktům. Cizinci, jejichž mateřštinou není čeština, výkladu lecky vůbec nerozumějí a těžko tak zjišťují, co se po nich chce. Jejich pokroky nikdo systematicky nesleduje a nehodnotí.

Aby se dětem cizinců v našich školách dostalo potřebné podpory, je dobré pra-

covat nejen s nimi samotnými, ale spolupracovat i s rodiči. Pokud ani oni neumějí český jazyk dobře, měli by mít školy možnost pracovat s komunitním tlumočnickem. Takovou osobou může být např. některý ze starších žáků – cizinců, který ovládá oba jazyky a zároveň zná dobře obě kulturní prostředí. Je podstatné sdělit rodičům i dětem, jaká očekávání od nich škola má, protože mají velmi pravděpodobně se školstvím ze své země jinou zkušenost. A nemělo by se zapomínat také na to dát prostor jim, aby mohli vyjádřit svá očekávání a potřeby.

Kateřina Lánská

DOUČOVÁNÍ představuje jeden ze způsobů, jak dítě v učení podpořit. Hlavní zodpovědnost však leží na škole.

Ilustrační foto: Iva Zimová

Co podle třídní učitelky Ferko ani ostatní Romové neumějí

Lucie Vaškeová začala doučovat devítiletého romského chlapce a o svých zkušenostech píše blog na webu časopisu Respekt. Přečtěte si, co jí hned na začátku překvapilo.

Mám nějaké představy, co by tak kluk ve třetí třídě měl znát. Setkání s třídní učitelkou mého svěřence mi ale hodně srazilo hřebínek, čekají mne střety, na které vůbec nejsem připravena.

Na začátku doučování je vředycky lepší co nejvíce vyzvědět nejen od rodičů, ale i od učitelky. Když tedy Petra Bandouchová, která má v Muzeu romské kultury doučování na starosti, navrhla setkání s třídní učitelkou Ferka (jméno jsem si vymyslela), uvítala jsem ho.

Podle toho, co jsem věděla, byl dosud Ferko ve zvláštní škole, protože si maminka myslela, že to bude mít jednodušší. Z důvodů, které neznám, je nyní chlapec v klasické základní škole. To, že se ve třídě udrží, mělo být cílem mého doučování.

Boj o přežití

Ve škole nás přivítala vcelku milá a energická dáma. Ve třídě má osmnáct žáků,

všichni jsou Romové. Z jejího líčení normální hodiny mi bylo docela úzko, zní to spíše jako boj o přežití. Ferko prý ale patří mezi několik málo hodných žáků. Jeho maminka navíc dbá na to, aby do školy chodil.

Ferko neumí ve třetí třídě napočítat do sta, podle učitelky ale není pozadu.

Když je Ferko nemocný, jde mu do školy pro úkoly. Doma už mu s nimi pomoci příliš neumí, ale i tak představuje mezi rodiči bílou vránu. Koneckonců byla to ona, kdo šel do Muzea romské kultury poprosit o doučování.

Bavily jsme se o tom, na co se mám při práci s Ferkem zaměřit. V hlavě mi tane spousta otázek. Možná jsem ale něco špat-

ně pochopila a leccos se časem ukáže být trochu jinak.

Do dvaceti na prstech

“ I ty děti, co jakž takž umí počítat, počítají na prstech. Do desítky. Do dvaceti už počítání vyžaduje velké soustředění, do stovky neumí skoro nikdo. S Ferkem máme procvičovat hlavně malou násobku, sčítání a odečítání do sta.

Probírá se mapa České republiky, světové strany, státní vlajka a státní znak. Děti se prý na to vůbec nechytají. Jenže... Jak by mohly, prý spousta z nich nikdy nebyla ani mimo svou čtvrť. Jak by mohly alespoň trochu chápat velkolepý pojem státu ležícího mezi jinými státy?

Děcka musí také umět rozlišovat živou a neživou přírodu a dělit třeba zvířata na savce, plazy, ptáky atd. Zní to jednoduše, ale to jsem ještě netušila, že Ferko na obrázku nepozná kohoutka, želvu ani sysla. Že nebude vědět, co to je.

O půlnoci stejně jako v pravé poledne

Na tabuli ve třídě se každý den píše, co je za den, třeba „pondělí 17. února 2014“. Děti ale neumí zařadit březen do jara a listopad do podzimu. Nechápou tok času a střídání ročních období. Žáci také neumí hodiny. Ani s rafičkami, ani číselové, neumí ukázat „půl třetí“, neví, kdy začíná škola, neznají poledne ani půlnoc. Začínám být opravdu vylekaná. Jak by také mohlo děcko chápat, že den má 24 hodin, když v devíti (!) letech do 24 sotva napočítá?

Paní učitelka výklad oživuje příkladem, že děti nepoznají podle hodin nad dveřmi velkou přestávku, kdy mají sníst svačinu. Stále se jí ptají, jestli „už můžou jíst“, protože chodí do školy většinou bez snídaně a kvůli hladu jejich soustředění nestojí za nic.

Jazyk nemá kosti, ale může zlámat vaz

A tady pro mne osobně leží veliký kámen úrazu. Děcka neumí česky ani mluvit, ani číst, ani psát, ve vzájemné komunikaci používají příšernou hatmatilku. Nemají potřebnou slovní zásobu, zkušenosti, obrazotvornost. Doma se nečte. Neumí vytvořit větu, natožpak rozvitou. Že mám s Ferkem procvičovat prvních pět slovních druhů? Tak abstraktní úkol mi už v tu chvíli připadá jako vtip.

Sladkou tečkou na závěr bylo ujištění paní učitelky, že Ferko rozhodně není pozadu! Po třech letech ve zvláštní škole není v učivu oproti novým spolužákům na „normální škole“ pozadu. Neumí pořádně číst, psát, mluvit ani počítat, jeho rozhled a znalosti jsou malinké a ano, ještě jednou si to řekneme, není pozadu.

Odcházím ze schůzky ve škole se sebevědomím na nule. Když jsem v minulosti doučovala, šlo většinou o děcka „z dobrých rodin“. Stačilo jim protřepat hlavy, uspořádat jejich znalosti, tuhle něco doplnit, tady párkrát vysvětlit, zadat domácí úkoly, procvičit opakované chyby, ještě jednou vysvětlit a poslat k přijímačkám. Potýkala jsem se s konkrétními problémy typu „nebaví mě rovnice“. Tady jsem sotva začala a už mám pocit, že stojím v pohyblivém písku.

Lucie Vaškeová

*Pokračování příběhu
Lucie Vaškeové naleznete na
vaskeova.blog.respekt.ihned.cz*

PŘÍSTUP ČESKÉHO VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU k dětem, které potřebují speciální pozornost, se bohužel nemění. Mnoho dětí stále končí na základních školách praktických, které je nejsou schopny adekvátně připravit na dospělý život. Místo speciální podpory jsou zde na děti kladeny jen minimální nároky, což jen prohlubuje jejich vzdělanostní deficit. České školství tak stále nefunguje jako systém, který by nabízel rovné příležitosti všem. Místo toho, abychom všem dětem vytvořili podmínky, které z každého dostane jeho maximum, vyřadíme ty, které potřebují naši pozornost nejvíce někam na okraj zájmu. V reálném světě jim tak bereme jakoukoliv možnost najít uplatnění nejen na volném pracovním trhu, ale v životě jako takovém.

Ilustrační foto: Iva Zimová

KAROLÍNA RANGLOVÁ je jedinou certifikovanou lektorkou metody Grunnlaget v České republice.

Foto: Iva Zimová

ANALÝZA V mateřských školách pomáhá i kouzelný kufřík

Norská vzdělávací metoda Grunnlaget učí děti předškolního věku pojmenovat základní vlastnosti věcí, třídit, rozvíjet abstraktní myšlení. Podporuje tím jejich schopnost učit se.

Ještě předtím, než začneme řešit otázku, jak budeme naše děti učit psát a počítat, měli bychom se ptát na to, jak je naučit samotnému procesu učení. Jak co nejvíce přispět k rozvoji toho způsobu dětského myšlení, které bude dítě v budoucnu používat ke studiu matematiky, českého jazyka a dalších předmětů?

Právě na tuto oblast výuky se zaměřuje norská vyučovací metoda Grunnlaget (v překladu Základ), kterou v České republice poprvé představili její autoři Morten A. Hem a Gunvor Sonnesyn ke konci roku 2011. Tehdy zde proškoliili desítky pedagogických pracovníků, kteří často pracují s dětmi, které přicházejí do škol s nejrůznějšími sociálními handicap. Mezi prvními pedagogy, kteří začali používat Grunnlaget v praxi, byla i Karolína Ranglová.

Základem je práce s pojmy

„Začala jsem tehdy tento způsob výuky používat při práci s dětmi v bílinském předškolním klubu. Už za pár měsíců byl znám

obrovský pokrok, a to nejen co se získaných dovedností týče, velká změna nastala především v přístupu dětí k učení. Je až neskutečné vidět, jakou radost mají ze svých úspěchů a jak je to posiluje pro další učení,“ shrnuje své prvotní zkušenosti lektorka kurzu „Konceptuální učení - příprava dětí se speciálními vzdělávacími potřebami na

se nejdříve děti naučí chápat základní pojmy jako je barva, počet či tvar, aby se poté učily hledat mezi nimi rozdíly či podobnosti. Rozvíjí v nich jazykové dovednosti a způsoby uvažování, které jsou pro schopnost učit se podstatné. Nově získané znalosti jsou pak základním kamenem k dalšímu učení,“ vysvětluje Karolína Ranglová.

Grunnlaget v dětech rozvíjí jazykové dovednosti, které jsou pro schopnost učit se podstatné.

vstup do školy“, ve kterém s tímto způsobem výuky seznamuje další pedagogy (viz str. 21).

„Tato metoda vychází z práce norského pedagoga Magne Nyborga a v Norsku se využívá ve většině mateřských a základních škol. Princip Grunnlagetu spočívá v tom, že

“ **Obrázky nestačí**

Základním pracovním nástrojem Grunnlagetu jsou tedy slova. Slova mohou symbolizovat jak jednotlivou věc (nominativní funkce), tak kategorie (významová funkce). Slovo stůl může označovat stůl ve třídě, ale můžeme jím popsat i kterýkoliv jiný stůl na světě. To, že slova mohou plnit onu druhou funkci, je výsledkem učení se a rozvoje řeči. A to je také cílem pojmového vyučování.

Druhou učební pomůckou, potřebnou pro výuku pomocí metody Grunnlaget, je pak „kouzelný kufřík“. Jde o soubor různorodých předmětů, které děti znají ze svého okolí, či které mají rády. Není až tak >

V PARDUBICÍCH proběhl kurz Konceptuálního učení na začátku února roku 2014.

Foto: Karolína Ranglová

důležité, co za věci to konkrétně je, podstatné je, aby se od sebe lišily barvou, tvarem, velikostí, materiálem, ze kterého jsou vyrobeny atd. Je nezbytně nutné pracovat s reálnými předměty, obrázky v knížkách rozhodně nestačí.

Auto má červenou barvu

„Období, po které se u dětí vyvíjí řeč, trvá dlouho - řadu let. My ale nemůžeme a ani nemusíme jen čekat, až se to samo stane. Grunnlaget umožňuje připravit cílenou výuku zaměřenou právě na osvojení základních pojmových kategorií jako je barva či tvar. Děti se pomocí předmětů učí tyto kategorie chápat a spojují je se slovy, která kategorií symbolizují,“ říká Karolína Ranglová.

V Grunnlagetu je každý nový pojem uváděn cvičeními, ve kterých děti připojují slovo označující kategorii k vybrané vlastnosti předmětu. Ve cvičení, kdy se děti seznamují například s červenou barvou, mají například připojovat slova „červená barva“ s předměty, se kterými pracují. Barva je vnímána zrakem, ale děti se dotýkají předmětů i rukama.

Jsou vedeny k tomu, aby si nový pojem podržely v představě v co nejširším slova smyslu. To znamená, že mají vytvořit asociace s tolika červenými barvami a jejich odstíny, kolik jich jen dovedou vymyslet. Je velmi důležité, aby předměty, které jsou k výuce používány, byly odlišné v ostatních parametrech, jako je tvar, velikost, materiál atd.

Konceptuální učení - příprava dětí na vstup do školy

Cílem kurzu „Konceptuální učení - příprava dětí se speciálními vzdělávacími potřebami na vstup do školy“ je pomoci učitelům práci s dětmi, které mají různé specifické problémy - nemluví česky nebo jejich čeština ovlivněna jiným jazykem, mají minimální slovní zásobu, pocházejí z odlišného sociálního prostředí, z rodin, ve kterých není rozvoj jazyka dostatečně podpořen, atd. Všechna tyto specifika se mohou odrážet na připravenosti dětí na vstup do školy, na školním selhávání dětí - právě konceptuální učení jako alternativní metoda napomáhá tyto obtíže účinně zmírňovat.

Termíny zatím vypsanych kurzů:

19.05.2014 - 20.05.2014 Kladno

29.09.2014 - 30.09.2014 Vsetín

26.05.2014 - 27.05.2014 Ústí nad Labem

20.10.2014 - 21.10.2014 Ostrava

27.08.2014 - 28. 8.2014 Svitavy - Lačnov

10.11.2014 - 11.11.2014 Karlovy Vary

Další termíny kurzů budou vypsány v průběhu roku. Pokud se chcete kurzu zúčastnit, piště prosím na: martina.francuchova@clovekvtsni.cz

Během cvičení je kladen velký důraz na to, aby děti vždy uváděly jak název vlastnosti, tak název kategorie. Nestačí říkat pouze „Auto je červené“, ale důležité je dbát na verbalizaci pojmového systému a říkat „Auto má červenou barvu“. Při tom hraje velmi důležitou roli samotný učitel, který musí tyto pojmy používat také, protože tím poskytuje dětem model pro jejich vyjadřování.

Tomuto způsobu mluvení se říká výukový rozhovor. Zvláštním rysem výukových rozhovorů je to, že žák nejprve slyší potřebná slova od učitele jako vzor. Projevy dětí během výukových dialogů bychom proto neměli chápat jako odpovědi, ale spíše jako zážitky důležité pro proces učení. Nejdříve je žák opakuje, posléze si je sám vybavuje, a postupně je začíná používat spontánně. Funkce slov se v tomto procesu vyvíjí od označování jednotlivého k symbolizování kategorií.

Další velmi podstatnou úlohou učitele je znovu a znovu potvrzovat správnost odpovědí. Pro děti je potvrzení toho, že něco udělaly správně odměnou, která je motivuje do další práce. „Pro dosažení úspěchu je nezbytné, aby celý proces v dítěti vyvolával pozitivní emoce, které podporují jeho další chuť k práci,“ potvrzuje důležitost pochvaly a povzbuzení autor metody Grunnlaget Morten A. Hem. Navíc se tím učitel stává partnerem, který chce dítěti s učebním pomoci a ne někým, kdo vyhledává jeho chyby.

Asociace, diskriminace, generalizace

Metoda Grunnlaget, stejně tak jako ostatní způsoby konceptuálního vyučování, v sobě zahrnuje tři základní procesy: selektivní asociaci, selektivní diskriminaci a selektivní generalizaci. Na začátku celého výukového procesu je mezi předměty patřícími >

ÚČASTNICE KURZU, který letos proběhl v Pardubicích.

Foto: Karolína Ranglová

do stejné kategorie vybudována asociace, která vychází z jejího názvu. Jestliže řekneme „červená barva“, pak slovo „barva“ vyjadřuje název kategorie a „červená“ je zkoumaný pojem.

Ve druhé fázi se děti postupně učí, jaký je rozdíl mezi tím, co patří ke kategorii určitého pojmu a co k ní nepatří. Nejprve se v rámci cvičení soustředí na jednu vlastnost, postupně se přidávají složitější úkoly. I v tomto případě platí, že je to učitel, kdo vytváří model řeči a formuluje odpovědi, které potom děti využívají. Tyto specifické formulace pozitivně přispívají k učení, protože díky nim se děti učí přesnějšemu myšlení.

Dále je nutné zjistit, v čem jsou si jevy, které se stejně nazývají, podobné. V této fázi již děti začínají samy popisovat, na co přišly, což opět přispívá k motivaci do dal-

šího učení. Děti například odpovídají na otázky: „Prosím, ukaž předměty, které jsou si podobné v tom, že mají červenou barvu?“ Nebo „Čím jsou si předměty, na které jsi ukázal, podobné?“ Po té, co dítě dokáže určit podobnost, se ho učitel ptá na odlišnosti. Dítě se tak učí propojovat již naučené pojmové systémy, jako je barva, tvar, délka atd., což postupně zdokonaluje jeho přirozené analytické kódování.

Pozitivní pocity a motivace

Na konečný výsledek má velký vliv i reakce, kterou proces učení v dítěti vyvolává. Pozitivní pocity jsou spojeny s posílením motivace, negativní zážitky naopak vytvářejí bloky. Tento předpoklad vychází z motivační síly poznávání. Zkušenost zvládnuté úlohy dodává odvahu a energii pokračovat a zároveň zvyšuje sebevědomí dítěte. Proto je

jedním z důležitých faktorů, které ovlivňují motivaci dítěte po dalším poznávání, i učitelova reakce.

Zpětná vazba od autority ovlivní to, jak děti vnímají samy sebe v situaci výuky. Když jim učitel ukáže, v čem jsou dobří, aktivuje jejich pozitivní pocity a přispěje tím k jejich zvýšené motivaci. Je špatně, pokud odpovědi dospělých dětí v jejich činnosti stresují. V rámci Grunnlagetu je to, co je správně potvrzeno a to, co bylo nepochopeno nebo naučeno neodpovídajícím způsobem, bráno jako nedorozumění, které je nutno překonat. „Učitel musí pochopit myšlenkové procesy žáka. Vždy existuje důvod, proč dítě odpovědělo určitým způsobem a ten je potřeba objevit,“ říká Gunnvor Sonnysen.

Martin Kovalčík

Co vám přinesla účast na kurzu konceptuálního vyučování?

V rámci projektu „Pojďte do školky!“ probíhají po celé České republice dvoudenní kurzy, které představují norskou vyučovací metodu Grunnlaget pedagogům pracujícím s dětmi předškolního věku. Jeden z těchto kurzů uspořádala ve Vsetíně na konci ledna místní Diakonie. Dvoudenní akce se zúčastnilo přes dvacet pedagogických pracovníků ze Vsetína a okolí. Co nového jim kurz přinesl? Promítnou se získané poznatky do jejich učitelské praxe? Doporučili by metodu Grunnlaget i ostatním pedagogickým pracovníkům?

Iva Klenová
speciální pedagog
SPC Zlín

„Z kurzu jsem si odnesla skvělý nástroj pro práci s dětmi. Umožnil mi zamyslet se a nahlížet na proces učení jinak. Kurz bych určitě doporučila pedagogům v MŠ, v přípravných třídách, popř. pedagogům 1. stupně ZŠ.“

Lucie Mlčáková
učitelka
MŠ Racková

„Metodu Grunnlaget začnu ihned používat. Nejzásadnější pro mě bylo zjištění, že pomocí tohoto typu výuku mohu dětem usnadnit vstup na základní školu. A svět se pro ně stane zase o něco zřetelnějším místem.“

Šárka Dořičáková
Podané ruce
Zubří

„Metoda mě naučila zabývat se jednoduchými věcmi a nehlédat zbytečně překážky. Doporučila bych ji všem pedagogům MŠ, protože dnes se potýkají úplně s jinými specifickými problémy při vzdělávání dětí, než byly dříve.“

Eva Sušilová,
Za sklem o.s.
Zlín

„Z kurzu jsem si odnesla jednoduchý způsob, jak naučit děti jednotlivým pojům tak, aby jim lépe rozuměly. Ukázal mi, jak je důležité se jednoduše vyjadřovat a ukládat jednotlivé pojmy do dlouhodobé paměti.“

POCHVALA BY NEMĚLA BÝT AUTOMATICKÁ, ale měla by vycházet z dobré znalosti dítěte a pozorného sledování jeho výkonů.

Foto: Iva Zimová

MANUÁL U každého dítěte najdete něco, za co ho lze pochválit

V rubrice Manuál se snažíme učitelům přinášet jednoduché rady a tipy, které jim mohou pomoci při práci s jednotlivými žáky i celou třídou. Rubrika čerpá z metodiky, která vznikla v rámci projektu „Mají na to!“ a na jejímž vzniku spolupracovali učitelé z pěti pražských základních škol.

Pokud cítíte, že některé dítě potřebuje podpořit v začleňování do kolektivu, je dobré začít u základních věcí, které ovlivňují jeho každodenní fungování ve třídě. Například u zasedacího pořádku. Takové dítě by rozhodně nemělo sedět v poslední lavici, samo nebo „spárované“ s dítětem s podobnými potížemi.

Na zlepšení vztahů mezi dětmi je potřeba pracovat dlouhodobě a v rámci celé třídy. Pomoci mohou například různé vrstevnické programy, které zdarma poskytují pedagogicko-psychologické poradny nebo různé neziskové organizace. Hradit je lze i z fondů EU.

Pozor na nálepky!

Nedávejme dítěti před třídou „nálepky“, označení, která mohou ostatní rychle přejímat. Věty typu: „To je takový náš malý trouba“ nebo „On je to takový chudáček“

rozhodně nejsou vhodné. Vyhněte se zbytečnému srovnávání, jako je např. vyvěšování pořadí všech dětí na nástěnce. Pokud už učitel musí pořadí uvádět, stačí prvních pět dětí. Není nutné dávat ostatním vědět, kdo byl poslední.

Vyhněte se zbytečnému srovnávání, jako je např. vyvěšování pořadí všech dětí na nástěnce.

Naopak se snažte vyzdvihovat jakýkoliv úspěch, cokoliv co se dítěti povedlo. Právě radost z úspěchu hraje zásadní roli při zvyšování motivace k další práci. Učitel musí najít něco, co se dá u dítěte ocenit. Vyzdvihujte zcela konkrétní věci, skutky, dílčí úspěchy apod.

Pozor však na to, abyste chválili všechny děti rovnoměrně. Na jednu stranu je potřeba u každého dítěte něco „vymyslet“, na druhou stranu nemohou být ocenění a pochvaly laciné. Oceňování by nemělo být automatické a mělo by vyplývat

z dobré znalosti dítěte a pozorného sledování jeho výkonů.

Potíže s koncentrací

Má-li dítě potíže se soustředěním, sledujte projevy únavy, výkyvy pozornosti a pracovního tempa, odklony pozornosti od hlavní aktivity, zvýšenou citlivost vůči ruchům. Dětem pomáhá, když jim dospělí ukazují např. v knize, na co se mají právě koncentrovat nebo když mu opakovaně sdělují, co od něj očekávají. Rozsáhlejší úkoly je dobré členit do kratších celků. Když vidíte, že se zvyšuje únava dítěte, nechte ho dokončit určitou část a krátce odpočinout. Vždy však dbejte na to, aby byla předchozí aktivita ukončena.

Na stole by dítě mělo mít vždy pouze ty pomůcky, které právě potřebuje. Zařaďte cvičení, která jsou na rozvoj koncentrace přímo určena. Při čtení knihy např. dejte dětem instrukci, že mají tlesknout vždy, když uslyší určité jméno. Hledejte s nimi rozdíly na podobných obrázcích, trénujte přesné překreslování obrázku podle vzoru, apod.

Jaroslava Haladová

INVESTICE DO ROZVOJE A VZDĚLÁVÁNÍ

Časopis ZVONÍ vznikl jako součást projektu Pojďte do školky!
Projektu se účastní tyto organizace: Člověk v tísni, o.p.s., IQ Roma servis, Cheiron T, o.p.s.,
Diecézní charita Brno, pobočka Jihlava, Tady a teď, o.p.s., Sdružení sociálních asistentů,
Diakonie ČCE Vsetín, Salinger, o.s. a Amalthea, o.s.

Redakce: Martin Kovalčík, Kateřina Lánská. Grafická úprava: Jiří Novák.
Vydává Člověk v tísni, o.p.s., Šafaříkova 24, Praha 2, PSČ: 120 00. Kontakt: martin.kovalcik@clovekvtsni.cz